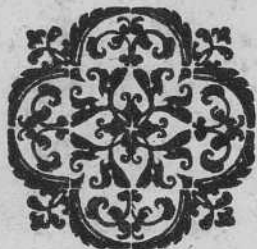

F. L V Y S I I
L E G I O N E N S I S
A V G V S T I N I A N I
D I V I N O R V M L I B R O R V M
apud Salmanticenses
interpretis

*De utriusque agni typici atque veri immola-
tionis legitimo tempore*

A D I O A N N E M G R I A L V M .

S V B P E R M I S S V .

S A L M A N T I C Æ ,

Apud Guillelmum Foquel.

clō. lō. xc.

LEuitici vicesimo tertio Moyſes, Grialē, ſcribit Deum præcepiffe Iudæis, vt decima quarta die menſis primi ad veſperam agnum immolarent Paſcha vocatum propter *διάβαſιν* vt Philo eam appellat, aut, vt Joſephus loquitur, *ὑπερβαſιν*, cui cauſam dedit eius agni ſanguis domibus Hebræorum illitus, & ab Angelo graſſatore conſpectus: nam *ὑπερβεβηκε* eorum domos, vt narratur in Exodo. In cuius præcepti intelligentia quidam error irrepiſit, ex quo multæ ortæ ſunt difficileſque quæſtiones, quæ & magna ingenia torſerunt, & offuſis tenebris apertiſſima ſcripturæ loca obſcurarunt. Quod enim ſcriptum eſt, vt decima quarta die veſpere immoletur agnus, eo ſub finem eius diei immolatum eſſe plerique dicunt, decepti omnes, vt credo, quòd vulgo diei veſperam poſtremam diei partē eſſe omnes cenſemus. Quæ res vulgi ſenſibus per imprudentiam data, Dominicæ cœnæ atque paſſionis verum ita obſcu-

rauit diem, vt de eo cogitanti mihi vtrumque mirum videatur, & homines in his versatos literis in eo labi potuisse, & ex eo quod hac vna in re lapsi sunt, in tot errores postea incidisse. Hinc enim anticipationes natæ sunt, hinc Græcorum fermentum, hinc sine ratione cōmenta varia, pro eo quod sibi fingebat quisque, excogitata, eos vt laqueos exueret, in quos hic error ipsum coniecerat. Est enim certè error magnus de nostra consuetudine dies Hebræorum putare, & ob id vesperam appellare pro diei postrema parte. Vespera enim Hebræis initium est: & ineunte decima quarta die agnus fuit immolandus, quia præceptum est vt in vespera eius diei immolaretur. Quæ dum demonstro, quæso diligenter attende. Ac principio docebo in prima vespera decimæ quartæ diei, hoc est, in eius diei initio istum agnum à Iudæis, quando de Ægypto discesserunt, fuisse immolatum: vnàque confirmabo eodemmet tempore à Christo fuisse occisum, ipsumque Christum, verus qui agnus est, intra eiusdem decimæ quartæ diei spatium in crucem à Iudæis actum se immolasse Deo Patri: & quæ obscura putantur esse, & explicatu difficillima hactenus sunt habita

5
bita in Euangelicis scriptis plura loca, ex hac
ratione explicabo.

Sed vt doceam agnum typicum in prima
vespera decimę quartę dici, id est, incunte ipsa
die fuisse immolandum, constituere prius de-
beo, à quo Hebræi initium diei faciant, quod
efficiam si declarauero à quo initium duxerit
prima dies. Nam quod illa initium habuit, ex
eo deinceps quæ sequuntur sunt dies omnes du-
cunt exordium. Necessè autem est, prima vt
dies incœperit vel à tenebris vel à luce, eaque
aut matutina aut pomeridiana. ^a A matutina
cœpisse pauci dicunt, ijque facile refelli pos-
sunt: ^b plures à tenebris censent: ^c à pomeri-
diana luce haud pauciores affirmât. Illi ducun-
tur quia terra atq; aqua, quas ante lucem con-
ditam creatas constat, in tenebris per plures
horas iacuerunt. Hi quia diem esse aut incipe-
re nondum luce condita recta ratio non ad-
mittit: lux verò, nisi quæ perfectissima esset,
creari à Deo non debuit: est autem meridiana
perfectissima, vt constat. Sed isti, etsi dissident
in hoc, tamen conueniunt in eo quod vtrique
initium primæ diei ducunt à vespere. Nam qui
tenebras ponunt, vesperam pro tenebris ap-

*a Caietan.
super Gen.
b Abulen-
sis in Gen.
c nonnul-
li Hebræi
Doct.
c Lippom.
in Cat. su-
per Gen. in
c. 1. Aegid.
Rom. in 2.
d. 6. q. 1.
Mag. sent.
in 2. d. 13.
c. 4.
Augu. Eu-
gub. in lib.
de mundi
fabrica.
Marfil. Fi-
cinus in li-
bello de lu-
mine.*

pellari solere confirmant : qui verò lucem meridianam , ij , & quorundam Doctorum auctoritate & ratione probabili fulti contendunt vesperum dici tempus putari ex eo postquam sol è cœli culmine cadit . Itaque conuenit inter omnes à vespera primum cœpisse diem , quod & Moyses probat quâ dicit . *Et factum est vespere & mane dies vnus* , id est , primus . Etenim *το νυχθημερον* , quæ est Iudæorum ciuilis dies in ערב & בקר diuiditur . Quod si à vespera prima dies orta est , reliquas omnes à vespera oriri necesse est . Et si à vespera omnes initium faciunt , proculdubio sub vesperam insequentem finiuntur : ab ea enim vespera dies incipit insequens . Quæ si in omni die vera sunt , verum item erit decimam quartam primi mensis diem à vespera oriri . Quod si à vespera oritur , & manè vti omnes reliquæ clauditur , sequitur quod in eius vespera immolari præcipitur , ea ineunte die esse immolandum . Ad hæc constat legitimum esse Hebræis festos vt dies suos à vespera celebrare incipiant Moysè præcipiente , *A vespera in vesperam celebrabitis sabba-
tha vestra* , quod exstat præceptum in Leuitico.

Genes. 1.

Leuit. 23.

tico . Decimus porrò quartus dies , etſi feſtus non erat , tamen maſtatu agni , & azy-
morum eſu , & iſtantis diei feſti παρασκευη , &
apparatu omninò erat celebris ac ſollem-
nis dies , quare à veſpera & ipſe initium du-
cebat .

Præterea Chriſtus è vita diſceſſurus nocte
ea , quæ proximè eius mortem anteceſſit , pa-
trio ritu hunc immolauit agnum . Quæro
vtrum legitimo & ſuo die , aut vno , pluri-
buſve ante legitimum , vt Græci opinati ſunt ,
& nonnulli ex noſtris cenſuerunt ? Non an-
ticipato die , quia immolauit prima die azy-
morum , hoc eſt , ſua atque legitima , vt di-
fertè Matthæus , Marcus & Lucas ſcri-
bunt . Matthæus . *Prima die azymorum acceſſe-* „*Mat. 26.*
runt diſcipuli ad Ieſum dicentes , vbi vis paremus ti- „
bi comedere Paſcha ? Marcus . *Et prima die azy-* „*Mat. 14.*
morum quando Paſcha immolabant , dicunt ei diſcipu- „
li . Lucas . *Venit autem dies azymorum , in quo ne-* „
ceſſe erat occidi Paſcha , &c. Legitimo igitur im- „
molauit die . At immolauit decima quar-
ta ineunte , id eſt , in eius diei prima veſ-
pera : id igitur eius immolationis legitimum
tempus eſt . Nam immolaſſe decima quarta

ineunte omninò est concedendum , quia nisi in prima eius die immolauit vespera , sequitur immolasse in secunda, id est, decima quarta iam exacta die , & initio decimæ quintæ. Quod si tunc immolauit, cum paulò post immolationem eadem nocte à Iudæis comprehensus fuerit , & luce insequenti actus in crucem , efficitur comprehensum ipsum , & ad Præsidis Romani tribunal delatum , accusatum, damnatum, flagris cæsum, cruci affixum, & sepultura fuisse affectum in decima quinta die, quod nullo quidem modo concedi debet, idque demonstratur dupliciter . Primò quia Hebræis fas non erat festo iudicia exercere die, aut sepultura quemquam afficere, & quinta decima illa dies festiua erat , ac maximè celebris, vt in libro Numerorum scribitur. Deinde quia ex Ioanne in xix. Christum occisum constat in Parasceue Paschæ circiter horam sextam . *Erat, inquit, Parasceue Paschæ hora quasi sexta:* cui est consequens non fuisse in decimo quinto, id est, in Paschatis festo die . Nam Parasceue festum antecedit diem, in eo enim, quæ venturo festo necessaria sunt, apparantur, & ob id Parasceue appellatur : idque propriè est, vt

ex Io-

Num. 28.

Ioan. 19.

9
ex Iosepho colligitur, id temporis quod inter-
cedit inter sacrificium vespertinum, & occa-
sum solis, id est, inter nonam, & duodecimam
horam, in ijs dumtaxat diebus, quæ proximè
festa sollemnia antecedunt.

Sed quis dubitet, quin præcipiatur immolan-
dus ea in vespera, hoc est, in ea diei parte atq;
hora, quando re ipsum Hebræi ex Ægypto
discessuri immolarunt? Id igitur inspiciamus,
oculis enim videbimus immolasse quarta de-
cima ineunte die. Ac primùm Iosephus earum
rerum auctor locupletissimus in secundo He-
braicarum antiquitatum libro, & in eius libri

Ioseph. an-
tiq. Iud. li.
2. c. 5.

Ο δε θεός δηλωσας ετι μια ωληγή τους Αιγυπτίους καταναγκασειν απο-
λυσαι τους Εβραίους, εκελευσε Μουσην παραγγειλαι τω λαώ θυσιαν ετοι-
μην εχειν παρασκευασμένους τη τρις και δεκάτη της Ξανθικής μηνος εις την
τεσσαρες και δεκάτην ος παρά μεν Αιγυπτίους φαρμαθι καλταται, Νεισαν δε
παρά Εβραίοις, Μακεδονες δε αυτον Ξανθικόν προσαγορευουσιν: απαγειν τε
τους Εβραίους παντα ἐπιχομιζομενους. Και ο μεν ετιμους έχων ηδη τους
Εβραίους προς την εξοδον, και διαταξας εις φρατριας εν αυτω συνεγεν-
ενηςσας δε της τεσσαρες και δεκατης, παντες προς εξοδον εχοντες εθουον,
και τω αιματι της οικιας ηγυίζον. Id est. Deus autem de-
clarans fore vt vnà adhuc illata plaga Ægy-
ptios cogeret ad dimittendos Hebræos, præ-
cepit Moyse populo ediceret, vt victimam ad
manum haberent eam parantes decima tertia

A 5 die

die mensis Xanthici in quartam decimam dié,
 ” qui enim mensis apud Ægyptios vocatur Phar
 ” muthi, eum Hebræi Nisan, & Macedones Xan-
 ” thicum nominant : vtque ipse Hebræos edu-
 ” ceret omnia sua secum portantes . Atque ille
 ” quidem paratos cum ad profectiōem He-
 ” bræos iam haberet, eos per sodalitia distribuens
 ” in vnum collegit . Appetente autem decima
 ” quarta die omnes ad iter accincti sacrificarunt,
 ” & sanguine domos lustrarunt . *Eregetanus* in-
 ” quit, vt de Iosepho quin sentiat nobiscum du-
 ” bitare possit nemo. Deinde ex sacris literis fa-
 ” cilè quiuis idem cognoscat, earum si testimo-
 ” nia mutuò conferat, & diligenter examinet.
 Quod vt ipse efficiam, gradus quosdam, qui-
 bus ad veritatis ascendam domicilium, consti-
 tuam . Primum enim ex sacris literis constat
 Hebræos egressos de Ægypto dici, quando
 de Ramesse Ægypti vrbe vnà omnes profec-
 ti se in viam dederunt, Ægyptijs non so-
 lum permittentibus vt abirent, sed etiam illo-
 rum iter accelerantibus . Sic enim in Exodo.

Exo. 12. „ *Profectique sunt filij Israel de Ramesse in Socoth sex-*
 „ *centa ferè millia peditū virorum absque paruulis & mu-*
 „ *lieribus, sed & vulgus promiscuum innumerabile ascen-*
 dit

dit cum eis, oves & armenta & animantia diuersi ge-
 neris multa nimis. Præterea ex eisdem literis con-
 stare potest de Ramesse noctu profectos esse
 sole occidente & subeuntibus tenebris. In
 Exodo. Nox ista est obseruabilis Domini, quando edu-
 xit eos de terra Ægypti. Et apertius in Deutero-
 nomio. Quia in isto mense eduxit vos Deus de Ægy-
 pto nocte, immolabisque Phase Domino Deo tuo de
 ouibus & de bobus in loco quem elegerit Dominus Deus
 tuus, vt habitet nomen eius ibi. Non comedes in eo pa-
 nem fermentatum, septem diebus comedes absque fer-
 mento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus
 es de Ægypto, vt memineris diei egressionis tuæ om-
 nibus diebus vitæ tuæ. Non apparebit fermentatum in
 terminis tuis septem diebus, & non remanebit de car-
 nibus eius quod immolatum est vespere in primo die
 vsque mane. Non poteris immolare Phase in quali-
 bet vrbiuum tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus
 est tibi, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus,
 vt habitet nomen eius ibi. Immolabis Phase vespere ad
 solis occasum quando egressus es de Ægypto, & co-
 ques & comedes in loco quem elegerit Dominus Deus
 tuus. Nam hoc Phase, quod sole cadente quan-
 do de Ægypto egressi sunt, hâc immolari præ-
 cipitur, non est is agnus qui etiam Phase
 nomina-

Exod. 12

Deut. 16.

nominatur, quique quarta decima die vespere immolatus est, sed est aliud, quòd à seruitute ad libertatem transirent, *ευχαριστιὸν* sacrificium, & ob id etiam Pascha nominatum, & eomet tempore, in quo libertatem recuperarunt Hebræi singulis annis faciendú, de quo lex in Numeris scripta exstat, vt paulò post demonstrabitur. Itaque liquet ex his Hebræos esse de Ramesse profectos sub noctis initium, quod & Zonaras id à Iosepho mutuò sumens testatur: scribit enim profectos fuisse oriente luna, ex quo sequitur profectos occidente sole. Nam in plenilunio vnà sol occidit & luna oritur. Plena autem egressos luna colligitur, quia à lunę coitu quarta decima exacta die sunt egressi. Ad hæc constat ex eisdem literis egressos de Ramesse decima quinta primi mensis die. Sic enim in libro Numerorum disertè. *Profectique sunt de Ramesse mense primo quinta decima die mensis primi*. Neque verò dici possunt profecti eius diei summo mane, neque ea quæ id mane proximè sequuta est vespera. Non mane, quia sole occidente, vt suprà docuimus. Non vespera insequenti, quia cum ea ad diei proximè sequentis initium pertineat, si eo profecti essent tempore

pore, non illi in decima quinta quidem, sed exacta decima quinta, & initio decimæ sextæ profecti dicerentur. Quod si neque sub ortum solis decimæ quintæ, neque occumbente sole in decimam sextam decesserunt, & constat decessisse in decima quinta, necesse est ut in prima illius vespera, id est, in eius diei initio quod à solis occasu ducebatur, decesserint. Postremò ex eisdem est manifestum literis non decessisse Hebræos de Ægypto ea ipsa nocte qua agnum sua in domo quisq; immolarunt. Nam immolarunt summo vespere, & nocte media, atque concubia, quòd grassator Angelus per id temporis eas domos, quas agni sanguis non imbuisset, cædibus funestaret, domo pedem efferre ausi non sunt, & noctis reliquum regni proceribus adeundis, & regijs mandatis audientibus consumserunt. Et certè ob eas causas, ut tota ea nocte domi continerent se, Moyses diligentissimè cauit, uti in Exodo scribit quòd dicit. *Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Is-* » Exo. 12.
rael, & dixit ad eos. Ite tollentes animal per familias »
vestras, & immolate Phase, fasciculumque byssopi tin- »
gite in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo su- »
perliminare, & vtrumq; postem. Nullus vestrum egre- »
diatur

- „ diatur hostium domus suæ usque mane . Transibit enim
 „ Dominus percutiens Ægyptum , cumque viderit san-
 „ guinem in superliminari & in utroque poste, transcendet
 „ hostium domus, & non sinet percussorem ingredi domos
 „ vestras & ledere.

Hæc igitur , quæ vera constat esse omnia,
 & sacris satis sunt firmata literis , si in vnum
 conferimus , liquidò videbimus Hebræos im-
 molasse agnum in prima vespera diei decimæ
 quartæ. Nam si profecti sunt Hebræi non qua
 nocte immolarunt , & constat sole occidente
 sub initium insequentis noctis illos profectos,
 sequitur immolasse sub initium noctis eius,
 quæ proximè antecessit profectionis ipsorum
 noctem. At profectionis eorum nox constitu-
 ta est in initio diei decimæ quintæ. Igitur nox
 immolationis sub decimæ quartæ initium , id
 est, in prima illius vespera est constituenda : &
 vnus ferè naturalis dies inter vtramque immo-
 lationis & abitionis noctem intercessisse di-
 cendus , id quod etiam Moyses in Numeris

Num. 33. apertissimè scribit , sic dicens . *Profecti de Ra-*
 „ *messe in mense primo in quinta decima die mensis primi*
 „ *altera die à Phase filij Israel in manu excelsa , videnti-*
 „ *bus cunctis Ægyptijs , & sepelientibus primogenitos,*
quos

quos percusserrat Dominus : nam & in Dijs eorum ex-
 ercuerat ultionem . Altera die, inquit, aut, vt Se-
 ptuaginta verterunt interpretes *τη επαιριον τη ωσ-*
χα, id est, postridie Paschatis, vt Hebræos pri-
 die quam decesserint, agnum immolasse pro
 comperto sit habendum, & ob eam causam
 censendum immolasse ineunte decima quarta,
 quia ea exacta & sole ad occasum vergente, id
 est, ineunte decima quinta iter inierunt . Nam
 sic res illa gesta est. Moyses Hebræis adhuc in
 Ægypto commorantibus, sed ab Ægypto pau-
 lò post discessuris præcepit, vt decima quarta
 die ineunte singuli Patres familias vnà cum fa-
 milia agnum domi immolarent, eiusque car-
 nibus cuncti vescerentur, castusque quosdam
 quibus in vescendo vterentur præscripsit, vt
 stantes, vt baculis innixi, & ad iter accincti as-
 sum ederent vnà cum intybis & pane azymo:
 præcepitque eisdem, vt eius agni sanguine no-
 tarent fores ædium suarum, se autem ipsi intra
 domum omnes continerent, futurum enim vt
 nocte silenti missus à Deo Angelus in eos,
 quòrum ædes sanguine notatas non videret,
 inuadens, strages ederet miserandas . Quod &
 euenit . Nam media nocte immissus percussor
 omnes

omnes Ægyptiorum domos cæde & luctu compleuit. Quo malo exterriti Ægyptij, quòd intelligerent id euenisse sibi ob suam iniuriam in Hebræos, quos inuitos apud se retinebant, liberam potestatem abeundi illis non solùm fecerunt, sed & statim vt abirent rogarunt; quod illis gratum accidit & optatum. Itaque ea copia vsi luce orta è vicis agri Gossen, quem tenebant, omnis Hebræorum turba in Rameffe eius agri urbem confluxit, vt eo è loco vnà omnes iter inirent. Qua in re ferè totus ille dies consumtus est. Nam homines tam multi (ad sexcenta enim virorum bellatorum millia fuisse dicuntur præter fœminas atq; seruitia.) Itaque tam multi homines, & tot locis dispersi breuiùs cogi nõ poterant. Igitur sub vesperum eius diei, id est, decima quarta exacta die & decima quinta incipiente è Rameffe, quòd omnes conuenerant, profecti ordinibus militari forma dispositis, & quadrato agmine carpere iter cœperunt. Quare vt eius rei memoriam nulla aboleret ætas, institutum à Deo fuit, vt quotannis decima quarta die mensis primi sub noctem agnum immolarent, atque eo ritu, quem diximus, ederent, eo vt testificarentur sibi olim saluti

saluti fuisse, quòd agni sanguine fores ædium suarum imbuissent. Ac prætereà fuit additum, vt vitulis binis, ariete vno, septenis agnis in singulos annos sacrificium Deo facerent die decima quinta ineunte, quo tempore compotes libertatis effecti Ægypti arua reliquerunt, vt eo gratias Deo agerent quòd ipsos in libertatem è dura seruitute asseruisset. Nec solùm vt decima quinta die sacrificaretur, sed etiam vt sex insequentibus diebus idem repeteretur sacrificium est institutum, & vt à fermentato abstineretur præceptum totis illis septem diebus, qui omnes dies Paschales nominati sunt, & ex eis festiui habiti primus & septimus, id est, vicesimus primus, & quintus decimus dies.

Quæ lex in Numeris scripta est in hæc verba. *Num. 28.*

*Mense autem primo, quarta decima die mensis Phase
 Domini erit, & quinta decima die sollemnitatis: septem
 diebus vescentur azymis. Quarum dies prima venerabilis
 & sancta erit: omne opus seruile non facietis in ea.
 Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de
 armento duos, arietem vnum, agnos anniculos imma-
 culatos septem: & sacrificia singulorum ex simila, quæ
 conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, &
 duas decimas per arietem, & decimam decimæ per*

B agnos

„ agnos singulos, id est, per septem agnos. Et hircum pro
 „ peccato vnum, vt expietur pro vobis prater holocaustum
 „ matutinum, quod semper offertis. Ita facietis per singulos
 „ dies septē dierum in fomitē ignis & in odorē suauissimum
 „ Domino, qui surget de holocausto & delibationibus singu-
 „ lorum. Dies quoq; septimus celeberrimus & sanctus erit
 „ vobis: omne opus seruile nō facietis in eo. Hæc Moyses.

„ Qua in lege quod dicitur vt septē diebus pane
 vescantur azymo, ita intelligendū est, vt præter
 azymum nullū alium panē ad epulas adhiberēt
 totis illis septē diebus. Itaq; erant integrè azy-
 mi illi septē dies, & non quadā ex parte, vt erat,
 eos qui proximè antecedebat dies decim⁹ quar-
 tus. In quo etsi azymorum aliquis Hebræis erat
 vsus legitimus, nēpe quando agnū edebant: ta-
 men ne ad alios, fermentatū adhiberēt panem
 nulla illis erat lege prohibitum. Ex quo colligi-
 tur plures fuisse azymorū quàm Paschatis dies.
 Nā azymorum, id est, eorū in quibus aliquis mo-
 dō fuisset azymorum vsus, erant octo, nempe à
 mactatu agni ineunte decima quarta ad exactā
 vicesimā primā; Paschatis verò septē. Nam sol-
 lēne festū Paschatis à decima quinta incipiebat,
 qui erat primus Paschatis & festiuus dies. Itaq;
 sollēnia Paschatis singula septenos, azymorum
 esus

elus octonos cōtinebāt dies. Quod & Iosephus, cui Iudæo, & Hebræorū iuris callētissimo ea res & vsu & disciplina satis erat nota, apertè testatur; octo enim azymorum fuisse dies his verbis scri-

Lib. 2. c. 5.

Οθεν εις μνημην της ποτε ενδειας εορτην ἀγομεν ἐφ' ημερας οκτω την τωτ αζυμων λεγομενην. Vnde, inquit, in memoriam eius

inopię festa per octo dies celebramus, quos vocamus azymorū. ¶ Quibus omnibus, vt puto, satis effectū est, & perspicuū redditū, quā illi errēt qui huius agni legitimā immolationē in vltimā diei. 14. partē reijciunt. Quo sublato errore, & quasi illata luce tenebris discussis sua rebus species redditur, clarescuntq; Euāgeliorū plura loca hactenus obscura habita, tanquā in luce constituta. Nā quod Ioānes scribit ante diē festum Paschæ Christū vnā cū discipulis Pascha fecisse, agnūq; typicū immolasse, ex quo multi volūt effici vno ante legitimū diē immolasse die, quia ante festū Paschæ immolarit, quia Paschatis festū cū mactatu agni cōfundūt, nec aliud esse Pascha putāt pręter agni mactatū: eo inquā, iā ex his intelligitur Ioannē non dicere ante legitimū agni immolationis tēpus cœnasse Christū, sed cœnasse ante festū Paschatis diē, qui dies Paschę festus ali° erat à. 14. in quo immolabat agnus, & in quo

Ioan. 13.

initium fiebat azymorum . Itaque vtrumque verum est & cœnasse ante Paschatis festum, vt Ioannes scribit, & prima azymorum quando necesse erat occidi Pascha , vt Matthæus, Marcus , & Lucas tradunt cœnasse . Quia azymorum prima dies , cuius in initio agnum typicum manducabant Hebræi , proximè antecedebat Paschatis festum diem , qui dies erat decimus quintus : id est , agni immolatio legitima solido & integro die antecedebat sacrificium item Pascha nominatum , quod è vitulis fiebat sub noctem , id est , sub initium diei decimæ quintæ, quæ dies inter Paschales prima erat & festiua dies . Et similiter quod idem scribit Ioannes Pharisæos atque Pontifices Hebræorum , quando ad Præsidem Romanum Iesum adduxerunt vinctum noluisse in prætorium ingredi , ne iuxtà patrias ipsorum leges haberentur immundi , & ob id à Paschæ sacris arcerentur cibis . Ex quo etiam plerique errant putantes, nocte ea, quæ Christi necem proximè sequuta est, agnum fuisse immolatum , quo vt vesci possent se mundos seruabant Pharisæi : itaque Christum immolasse tempore non suo . Id certè quale sit iam

clare

IOAN. 18.

clarè perspicitur. Continuerunt enim se ab ingressu prætorij, non ne arcerentur ab esu agni, quem scilicet proximè superiore nocte confecerat, sed vt azymis atq; his vesci sacrificijs possent, quæ eamet die vespere facturi erant sub initiũ festi Paschatis, id est, diei decimæ quintæ.

Atque vt ex his, quæ à nobis constituta sunt, omnis causa præciditur Dominicam reiiciendi cœnam in aliud tempus à legitimo tempore: sic Iudæis calumniandi, & Euangelistas falsitatis arguendi ansa amputatur, quòd Paschatis festo die, hoc est, mensis primi decimo quinto affirmant Christum morte affectum esse, id quod ipsis nonnulli è nostris concedunt. Irrident certè Hebræi nos quòd fieri potuisse arbitremur, vt Paschatis festo die damnaretur, & cruci affigeretur Christus, tum quòd ista festis interdicebantur diebus fieri: tum quòd passus sit feria sexta, quam in feriam ne festus dies Paschatis caderet, diligentissimè cautum illis erat, idque efficiebant embolismo, vt ex eorum constat Kalendario. Sed hæc calumniæ sopitur, illa si vera sunt quæ posuimus. Euangelistæ enim non in quinta decima passum dicunt, sed affirmant cum azy-

morum prima die, cumq; ante festum Paschæ noctu cœnasset, damnatum & extinctum esse luce insequēti. Pertinebat autem lux insequēs, vt demonstratum est, non ad quintam decimā, sed ad quartam decimam diem quę festiua non erat, qua in die vterque agnus immolatus est typicus atque verus: Typicus in eius diei initio, hoc est, sub vesperam, à qua is dies initium ducebat, verus autem postea ferè duo de viginti exactis horis, id est, in hora sexta eius lucis, quæ agni typici immolationem proximè est sequuta. Quod & fieri decebat, vt figura respondeat cum ipsa re, & vt vmbra cum veritate cōcordet: in quo se expedire nō possunt, qui aut anticipationes inducunt, aut crucem & mortem Christi in diem decimā quintam reijciunt.

Sed hæc nonnulli vellicant, & frustra infirmare conantur, quorum argumēta referam, & vnā eorum confutationes exponam. Dicunt enim non constare Hebræos sub occasum solis esse de Rameffe egressos. Nā in eo quod citauimus è Deuteronomio testimonio, disertè de Phase, id est, de agni sacrificio agi, idq; dici factū sub occasum solis, nō autē profectos sub occasum solis Hebræos, quando constat domi mansisse

sisse inclusos qua nocte immolarūt. Nec id vlllo
 modo cōfirmari ex his, quę ex Iosepho & Zona-
 ra attulimus: illa enim nō esse Zonaræ, sed eius,
 qui quę Gręcè scripsit ille, vertit ipse Latinè per-
 peràm. Zonará enim dicere Hebræos Ægypto
 decessisse *πεμπτῆ καὶ δέκατῆ κατὰ σελῆνῳ*, eoq; non orien-
 te luna profectos esse, sed à coitu lunæ decimo
 quinto die, aut luna decima quinta profectos si-
 gnificari, vnàq; docere, quos scribit dies ex cur-
 su lunæ esse numerandos. Sed & acriùs vrgēt, &
 libri Exodi testimonio nos oppugnant, in quo Exod. 13.
Primo mense decima quarta mēsis ad ves-
peram comedetis azyma, vsq; ad diem vicesimam primā
eiusdem mensis ad vesperam. Nam instant atq; quę-
 runt vtra hæc omninò sit vespera, primane,
 an secunda? si prima, azymos ergo dies vice-
 simæ primæ diei initio finiri ex eo effici dicunt,
 vnàque sequi eam diem neque azymis esse an-
 numerandam, neque paschalem aut festiuam
 haberi debere, idque falsum planè esse con-
 stare ex Leuitico vbi dies septima à decima Leuit. 23.
 quinta, quæ est vicesima prima dicitur esse
 festiua. Sin autem secunda, ergo aiunt colligi
 azyma comedendi initium, & ob id agni im-
 molationis tempus legitimum in secunda diei

decimæ quartæ vespera, id est, sub illius diei finem esse constituendum contra nostram sententiam. Manifestum enim esse in esu agni azy morum vsu incipere. Hæc illi.

Ad quæ, qui nostra tenebit, opinor respondebit facillimè. Quod enim primo obijciunt Hebræos sub solis occasum esse de Ramesse egressos ex illo Deuteronomij loco non effici, quod in eo Moyses de agni Paschalis immolatione agat, eiusque sacrificij horam præscribat, falsum certè esse ex his, quæ diximus, liquet. Agit enim non de agni mactatu, sed de eo sacrificio, quod ipsamet profectionis Hebræorū hora institutum est, vt quotannis fieret *τῆς εὐχαριστίας ἑβραίων*, ob tunc recuperatam libertatē. Quod esse verum patet, quia illud Phase, immolandum quod erat sub vesperā diei decimæ quartæ, agno aut hædo constabat, hoc vitulis atque ouibus constat: illud assum manducabatur, hoc aqua elixum atque coctum: illud intra priuatos parietes fiebat, hoc nisi in loco à Domino electo, suum vt nomen collocaret ibi, id est, tabernaculo aut templo fieri interdicitur: Illud immolabatur, vt constaret in communi Ægyptiorum cæde occubuisse Hebræorum neminè, hoc

hoc ut depulsæ seruitutis, & libertatis adeptæ memoria permaneret. Nec etiam verum est, qui Zonaræ ac Iosephi scripta Græca Latina fecerunt, eo in loco vertendo lapsos fuisse. Nam etsi verum sit Hebræos ex cursu lunæ & menses constituere, & eorum numerare dies solere, & quamuis concedatur qui dies à coitu lunæ numerantur, Græcè dici posse *κατὰ Σελήνην*: tamen verum non est horum vocabulorum eam sententiam semper esse, aut Zonaram, Iosephumve illo in loco eis in isto sensu planè uti. Quia quin Iudæi ex cursu lunæ numerarēt mensium dies, ambigebat nemo, erat enim res compertissima. Itaque cum Iosephus capite superiore quater, aut etiam pluries dierum primi Hebræorum mensis mentionem fecisset, memorassetq; diem decimam, decimam tertiam & quartam decimam, nusquã addidit *κατὰ Σελήνην*, pro comperto habens quantumquemq; diem ab initio mensis dixisset, tantum à lunæ coitu esse intelligendum. Sed quomodo *κατὰ νόσον* Græci dicunt, cum in morbo quem esse significare volunt, aut *κατὰ θάλασσαν*, ut per mare iter fieri doceant, sic decima quinta die *κατὰ Σελήνην* iter instituisse Iosephus Hebræos dicit, ut significet pro

fectos, vel tempore quo luna suum ostendebat terris lumen, ostendebat autē tunc statim atq; suos occultabat radios sol: vel certè per lunam progressos, hoc est, luna prēlucente ipsis, id est, nocte perillustri. Quod etiam Latinis in vsu est, vt dicant per lunam ingredi, cum iter sit splendente luna, vti fecit Poeta.

Ancid. 2.

*Et iam Argiua Phalanx instructis nauibus ibat
A Tenedo tacitæ per amica silentia lunæ.*

Ad id verò, de quo nos rogant, de vtra vespera mentio fiat in lege de esu azymorum in Exodo lata, nonnulli fortasse dicant eius numerationis exordium à secunda ducendum vespera, id est, ab initio diei decimæ quintæ, à qua ad secundam vesperam vicesimæ primæ diei, id est, vsque ad eam exactam diem septem numerabantur dies, qui certè gnisiij erant dies azymorū. Nam ab ineunte quinta decima Moysen initium facere numerandi argumēto esse, quòd sanxerat paulò supra, vt earum septē dierum prima festiua esset, sic dicens: *Septē diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentatum in domibus vestris. Dies prima erit sancta & venerabilis: nihil operis facietis in ea.* Cōstare enim nō quartam, sed quintam decimam esse festiuam diem.

Sed

Sed quia initio diei decimæ quartæ aliquis azymorum legitimus vsus erat Moysse præcipiente, vt ad agni esum azymum adhiberent panẽ, idcirco rectiùs, vt mea opinio fert, dierũ azymorum initium in prima decimæ quartæ diei constitue-
 mus vespera, eosq; pertinere dicemus ad primã item vesperam diei vicesimæ primæ, sicutamẽ vt eam vesperam vnà cõprehendamus, qua cõprehensa vicesima prima, quæ ab ea incipit & decurrit dies, tota cõprehendi est censenda more, institutoq; Hebraico. Quod si quis hîc occurrat nobis, ac dicat, hoc si admittatur effici, vt plures septem sint azymorũ dies. Nam à prima vespera diei decimæ quartæ ad vicesimam primam exactam diẽ dies numerari octo. Nos ei responde-
 mus si ab initio azyma comedẽdi vsq; ad finem esus eorundem summa putetur, proculdubiò octo numerari atq; esse, vti ex Iosepho diximus supra: sin autem initium azymorum faciamus ab eo postquam fermentum omninò eliminabatur ex ædibus, ita vt pane ex eo vesci nusquam liceret, septem fuisse tantum, ijq; integrè azymi nominati. Nam initio decimæ quintæ diei tunc denique omne abolebatur fermentum; ante enim eam diem etsi ineunte deci-
 ma

ma quarta , quando manducabatur Paschalis agnus, azymus adhibebatur panis , tamen non prorsus interdictus erat alias ad epulas fermenti vsus : ex quo ea dies non integrè , sed ex parte erat azymis dicata dies . Itaque quod septem esse azymorum dies sacræ literæ dicunt , ideò dicunt quia de illis loquuntur diebus azymis , qui propriè & integrè tales sunt , quòd in eis vsus fermenti esset nullus : idque vel ex hoc ipso Exodi , quo de agimus , loco potest colligi . Nam de die decima quarta quod ad azymorum esum attinet solùm dicitur , ea vt die ad vesperam azyma comedantur : at de septem reliquis , qui decimam quartam proximi sequuntur , diebus sic cauit Moyses atque loquutus est . *Septem diebus fermentum non inuenietur in domibus vestris.* Id est , exigatur penitùs ab ædibus , & aboleatur . Itaque in decima quarta azymus panis præcipitur vnà cum agno comedi , non autè fermentatum exigi , vt in alijs diebus septem . Ex quo colligitur decimam quartam diem ad azymos non integrè pertinuisse dies , nec eius diei & aliorum , quod ad azyma comedèda attinebat , fuisse eandem rationem . Nam etsi in eis nume

retur,

retur, propterea quòd in ea initium fiebat azy-
 ma comedendi, tamen numerari non poterat
 quasi fermētum omne interdiceretur in ea vt
 in reliquis: erat enim, vt dictū est, vsus eius ali-
 quis in decima quarta. Quod & Rupertus ab-
 bas vidit, itaque asserit ex illo Exodi loco col-
 ligi azymorum dies fuisse octo. Octo enim, in-
 quit, dies in primam diem, & septem dies diui-
 sit. Nam deinceps ait. *Primo mense decima quarta*
die mensis ad vesperam comedetis azyrna vsque ad vi-
gesimam primam. Planè hoc dicto octauus dies
 comprehensus est. Quæ tu Grialè,
 qui & iudicio & doctrina
 præstas, qualia sint
 iudicabis.

F I N I S.

SALMANTICÆ,

Apud Guillelmum Foquel.

clb. lb. xc.

STATEMENT

And

IN

STANLEY W. ANTON

AND CALVIN L. FOGAN

1953 D. S. C.

